

Мехович Сергій Анатолійович. Доктор економічних наук, професор.

Тел.+38(050) 4026212. E-mail: sm261245@gmail.com

Лаушкін Аркадій Миколайович. Аспірант PhD. (066) 4 93 04 02;

e-mail: arkadiylaushkin@gmail.com

Кузнецов Юрій Анатолійович. Магістр првознавства, спеціаліст з економіки підприємства. Тел. +38(097) 151-40-42. (Viber, Telegram).

E-mail: x.exlege.x@gmail.com

Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»,
кафедра економіки бізнесу і міжнародних економічних відносин.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИЗНАЧЕННЯ МІСЦЯ УКРАЇНИ У СУЧАСНОМУ МІЖНАРОДНОМУ ЕКОНОМІЧНОМУ ОБМІНІ

Анотація. В статті порушено питання щодо визначення місця України у сучасному міжнародному обміні. Міжнародний економічний обмін здійснюється у всіх напрямках міжнародних відносин. Предметами обміну виступають інновації, технології, готова продукція, фінанси, робоча сила. Сприяє цим процесам створення різних мережевих структур, у рамках яких відбуваються зовнішньоекономічні зв'язки та здійснюються процеси обміну, купівлі та продажу. Визначено базові економічні категорії, що становлять основу економічної політики у формуванні міжнародних економічних відносин. Наведено сутність цих категорій, їх складові та виклики для національних інтересів у контексті міжнародної інтеграції. Зазначено, що глобалізація надає доступ до нових ринків, технологій та інвестицій, але вимагає від країн адаптації, підвищення конкурентоспроможності та забезпечення економічної безпеки. Держави повинні активно працювати над стратегіями, які дозволяють національним господарствам успішно інтегруватися в глобальну економіку, зберігаючи при цьому економічний суверенітет та забезпечуючи стійкий розвиток. Обґрунтовано, що детермінанти зовнішньоекономічних зв'язків українського господарства є багатограними і включають економічні, геополітичні, етнічні, історичні, культурні, інституційні та просторово-ресурсні аспекти. Кожен із цих факторів впливає на формування зовнішньоекономічної політики та визначає міжнародні позиції України. Взаємодія цих детермінант формує стратегію країни на міжнародній арені, впливаючи на її економічне зростання, розвиток та інтеграцію у світову економічну систему. Обґрунтовано, що базові економічні категорії є фундаментом для формування міжнародної економічної політики. Розуміння і правильне використання цих категорій дозволяє країнам ефективно інтегруватися в світову економіку, підтримувати економічне зростання, зміцнювати свої міжнародні позиції та забезпечувати добробут населення. Економічна політика, заснована на аналізі цих категорій, сприяє розвитку міжнародних економічних відносин і досягненню стратегічних економічних цілей країни.

Ключові слова: міжнародний обмін, базові економічні категорії, економічна політика, зовнішньоекономічні зв'язки.

Mekhovich Serhii . Doctor of economic sciences, professor.

Tel. +38(050) 4026212. E-mail: sm261245@gmail.com

Laushkin Arkady. PhD student. (066) 4 93 04 02;

e-mail: arkadiylaushkin@gmail.com

Kuznetsov Yury. Master of primary science, specialist in enterprise economics. Tel. +38(097) 151-40-42. (Viber, Telegram). E-mail: x.exlege.x@gmail.com

THEORETICAL BASIS OF DETERMINING UKRAINE'S PLACE IN MODERN INTERNATIONAL ECONOMIC EXCHANGE

Abstract. The article raises the issue of determining Ukraine's place in modern international exchange. International economic exchange is carried out in all directions of international relations. The subjects of exchange are innovations, technologies, finished products, finance, labor force. These processes are facilitated by the creation of various network structures, within the framework of which foreign economic relations take place and the processes of exchange, purchase and sale are carried out. The basic economic categories that form the basis of economic policy in the formation of international economic relations are defined. The essence of these categories, their components and challenges for national interests in the context of international integration are given. It is noted that globalization provides access to new markets, technologies and investments, but requires countries to adapt, increase competitiveness and ensure economic security. States should actively work on strategies that allow national economies to successfully integrate into the global economy, while maintaining economic sovereignty and ensuring sustainable development. It is justified that the determinants of foreign economic relations of the Ukrainian economy are multifaceted and include economic, geopolitical, ethnic, historical, cultural, institutional and spatial-resource aspects. Each of these factors affects the formation of foreign economic policy and determines Ukraine's international position. The interaction of these determinants shapes the country's strategy in the international arena, influencing its economic growth, development and integration into the world economic system. It is substantiated that the basic economic categories are the foundation for the formation of international economic policy. Understanding and correct use of these categories allows countries to effectively integrate into the world economy, support economic growth, strengthen their international positions and ensure the well-being of the population. Economic policy based on the analysis of these categories contributes to the development of international economic relations and the achievement of the country's strategic economic goals.

Keywords: international exchange, basic economic categories, economic policy, foreign economic relations.

Вступ

Однією з форм міжнародного обміну вважаються торговельно-економічні відносини. Їх головною складовою є міжнародна торгівля. Домінуюча роль в економіці тісно пов'язана з глобалізацією, яка, з одного боку, прискорює міжнародний обмін технологіями, ресурсами, сприяє розвитку міжнародної торгівлі, а з іншого – загострює конкуренцію на світовому ринку, поступово витісняючи його зі сфери матеріальних благ і послуг у світ знань, ідей та інформації. У цій ситуації змінюється характер та зростає роль промислової політики, яка, будучи основним елементом економічної політики держави, все більше підпорядковується завданню розробки чіткої інноваційної стратегії, спрямованої на розвиток прогресивних технологічних структур, використання в

інтересах державно-приватного партнерства всього арсеналу інструментів прямого та опосередкованого стимулювання інноваційного процесу, а також створення ефективної інфраструктури з використанням новітніх комунікаційних та інформаційних технологій. Міжнародний економічний обмін здійснюється у всіх напрямках міжнародних відносин. Предметами обміну виступають інновації, технології, готова продукція, фінанси, робоча сила. Сприяє цим процесам створення різних мережевих структур, у рамках яких відбуваються зовнішньоекономічні зв'язки та здійснюються процеси обміну, купівлі та продажу.

Членство в СОТ, підписання Угоди про асоціацію та зону вільної торгівлі між Україною та Європейським Союзом та її ратифікація створили потенційні можливості для досягнення цілей новітнього економічного розвитку підприємств, бізнесу та держави в цілому. Разом з тим невирішеною ключовою проблемою залишилася надзвичайна вразливість України до зовнішньоекономічних чинників, насамперед, пов'язаних з її міжнародними торговельно-економічними зв'язками, вектор яких ще остаточно не визначився. Причина такого стану у зовнішніх факторах впливу на всю економіку і, перш за все, це процеси глобалізації і діджиталізації, військові дії на території України і Близькому Сході. Це зумовлює необхідність аналізу стану, тенденцій та проблем розвитку зовнішньої торгівлі сучасної України в умовах посилення її інтеграційних процесів та все більш активної експансії на її внутрішній ринок товарів та послуг нерезидентів. Дослідження проблем міжнародного економічного обміну як передумови національного економічного розвитку відображені в працях вчених-класиків світової економічної думки, зокрема В.Леонт'єва, С.Ліндєрта, Т. Манна, Д.Норта, Б. Оліна, Д. Рікардо, П.Самуельсона, А.Сміта, Дж.Стюарта, Е Хекшера, та інших. Проблемами структурних деформацій зовнішнього сектору України займалися вітчизняні дослідники, а саме: І.Бураковський, В.Геєць, С.Ілляшенко, А. Ілларіонов, В.Костюченко, І.Лукінов, А.Мазаракі, Т. Мельник, П.Перерва, І.Посохов, С.Соколенко, А. Філіпенко, В. Фомічов, Л.Федулова, Т.Циганков, Т.Штець та інші. У працях цих та інших дослідників висвітлюються

сутність конкуренції та стратегій формування конкурентних переваг вітчизняних підприємств. Водночас питання щодо місця України у міжнародному економічному обміні та участь у ланцюгах доданої вартості потребують подальших розробок. Цілком зрозуміло, що ці питання пов'язані і залежать від процесів глобалізації, діджиталізації та військових конфліктів і потребують теоретичного обґрунтування. Усе це обумовлює актуальність обраної теми, визначає її мету та завдання. Метою дослідження є аналіз теоретичних та практичних аспектів визначення України у міжнародному обміні та обґрунтування пріоритетних напрямів її сучасного розвитку.

Виклад основного матеріалу. Україна не може успішно розвиватися, спираючись на розуміння власних інтересів, ігноруючи геополітичний контекст і тенденції розвитку світової цивілізації [1]. Усвідомлення Україною власних інтересів нерозривно пов'язане з тим, як світова спільнота сприймає Україну, як бачить своє місце у світі. Визначення геополітичних інтересів нашої країни вимагає врахування як усієї системи глобальних інтересів різних країн, так і реального розкладу сил – економічних, політичних, військових, ідеологічних у її регіоні. Особливо це стосується найближчого оточення. Україна розташована в південно-східній частині Європи, в зоні перетину трьох величезних геополітичних масивів – євроатлантичного, євразійського та ісламського. У цьому можна бачити і певні переваги і величезні проблеми, але саме таке розташування, цей унікальний цивілізаційний простір відіграє вирішальну роль у долі української держави. Просторові характеристики визначають як внутрішній устрій країни, так і її місце серед інших країн. Внутрішній простір – це конфігурація регіональних підструктур у їх взаємодії з центром. Зовнішній простір є результатом взаємодії намірів даної держави щодо реалізації власних інтересів і можливостей з подібними намірами інших суб'єктів міжнародного життя. Можна виділити базові економічні категорії, що становлять основу економічної політики у формуванні міжнародних економічних відносин Української економіки (рис.1.).

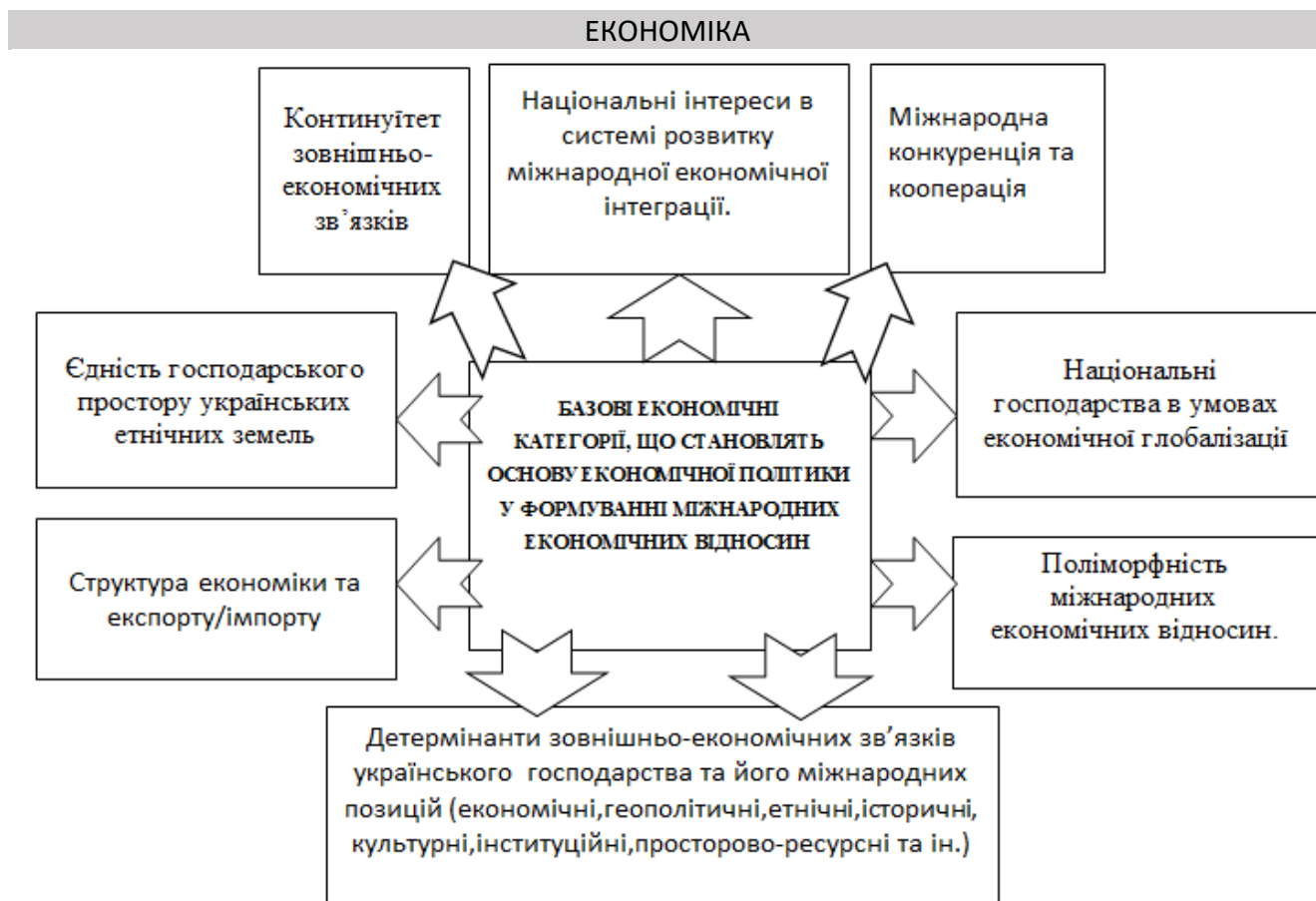

Рис.1. - Базові економічні категорії, що становлять основу економічної політики у формуванні міжнародних економічних відносин. Розроблено здобувачем на основі[1]

Просторова сфера існування держави підкреслюється цінностями, що визначаються загальною системою орієнтації держави у світі, а також станом її економіки і домінуючою стратегією. Нинішнє існування України є трансформаційним і перехідним, це боротьба різноманітних згубних соціально-політичних хроностратегій, у ході яких твориться майбутнє країни. Визначення національних інтересів України та активізація її зовнішньополітичних зусиль відбувається, насамперед, на двох рівнях: глобальному та субрегіональному. Національні інтереси в системі розвитку міжнародної економічної інтеграції — це сукупність стратегічних цілей, пріоритетів і потреб держави, які визначають її поведінку та позицію на міжнародній арені, зокрема в процесі економічної інтеграції з іншими країнами. Національні інтереси включають економічні,

політичні, соціальні, культурні та безпекові аспекти, які впливають на вибір держави щодо участі в міжнародних інтеграційних процесах.

Основні складові національних інтересів в контексті міжнародної економічної інтеграції бачуться в наступному.

Економічний розвиток і добробут. Держава прагне забезпечити стабільне економічне зростання, підвищення рівня життя населення та створення нових робочих місць. Участь в інтеграційних об'єднаннях, таких як Європейський Союз або Світова організація торгівлі, дозволяє отримати доступ до більших ринків, залучати іноземні інвестиції, отримувати технології і ноу-хау.

2.Захист внутрішнього ринку. Інтеграція може нести ризики для національної економіки, зокрема конкуренцію з боку більш потужних іноземних компаній. Тому країни намагаються захистити свої національні галузі, встановлюючи певні бар'єри, квоти або інші обмеження, які забезпечують конкурентоспроможність національних виробників.

3.Безпека та суверенітет. Інтеграційні процеси не повинні загрожувати національній безпеці та суверенітету. Держави прагнуть зберегти контроль над ключовими секторами економіки, такими як енергетика, оборона, телекомунікації, а також уникнути політичного або економічного диктату з боку інших країн або наднаціональних організацій.

4.Збереження культурної ідентичності. Участь в інтеграційних процесах може спричинити культурну глобалізацію, яка іноді загрожує знищенням національних культурних традицій і мовної ідентичності. Тому держави намагаються зберегти і підтримувати свої культурні цінності та особливості.

5.Екологічна стабільність. Участь в міжнародних економічних інтеграційних об'єднаннях часто передбачає врахування екологічних стандартів. Для багатьох країн важливим національним інтересом є збереження екологічного балансу, захист природних ресурсів і боротьба зі змінами клімату.

6.Політична впливовість. Держави прагнуть зберегти або підвищити свій політичний вплив на міжнародній арені через участь в інтеграційних об'єднаннях.

Вони намагаються бути активними учасниками формування глобальних правил і стандартів, що сприятиме реалізації їхніх національних інтересів.

Які виклики для національних інтересів несе в собі міжнародна інтеграція. Перш за все - це глобальна конкуренція. Посилення міжнародної конкуренції може загрожувати національним підприємствам, які не готові до такого рівня змагань з високотехнологічним світовим ринком. По-друге-делегування частини суверенітету наднаціональним органам може призвести до втрати контролю над ключовими національними рішеннями. По-третє- нерівномірність вигод. Не всі країни отримують однакові вигоди від інтеграції, що може створити дисбаланс у розвитку і посилити економічні розриви між країнами. Це відбувається внаслідок нерівномірного зросту та відставання у технологічній сфері країнауьсайдерів, тобто тих, що «запізнилися».

Національні інтереси визначають стратегію держави в міжнародних економічних інтеграційних процесах і впливають на її зовнішньоекономічну політику. Важливим є досягнення балансу між відкритістю до інтеграції та захистом своїх національних інтересів, що дозволить країні ефективно інтегруватися в глобальну економіку, зберігаючи при цьому свій суверенітет і незалежність.

Континуїтет зовнішньоекономічних зв'язків — це поняття, яке стосується безперервності та стабільності економічних відносин між країнами, незалежно від змін у політичній, економічній або соціальній ситуації всередині країни чи на міжнародній арені. Це принцип, що підкреслює важливість підтримання послідовної та передбачуваної політики у сфері зовнішньоекономічної діяльності для забезпечення довгострокових економічних інтересів держави.

Основні аспекти континуїтету зовнішньоекономічних зв'язків характеризують здатність країни до протистояння викликам та загрозам та складаються у наступному[2].

Стабільність політики. Континуїтет передбачає, що зовнішньоекономічна політика країни повинна бути послідовною та стабільною, навіть якщо змінюється внутрішнє політичне керівництво або відбуваються значні економічні чи

соціальні зрушення. Це дозволяє партнерам країни бути впевненими в надійності та передбачуваності економічних відносин.

Довгострокові економічні угоди. Континуїтет передбачає укладення та підтримання довгострокових торговельних, інвестиційних та інших економічних угод з іноземними партнерами. Це створює основу для стабільного економічного співробітництва, навіть у випадку зміни зовнішніх умов або економічних криз.

Правова передбачуваність. Для забезпечення континуїтету важливо мати стабільне та передбачуване правове середовище, яке регулює зовнішньоекономічну діяльність. Це включає прозорі митні процедури, стабільне оподаткування, чіткі правила щодо іноземних інвестицій і захисту прав власності.

Збереження та розвиток існуючих економічних зв'язків. Країна має прагнути зберігати та розвивати вже існуючі економічні зв'язки з іншими державами, незалежно від політичних змін. Це означає, що навіть у випадку змін у внутрішній політиці країни або міжнародній ситуації, країна продовжує дотримуватися взятих на себе зобов'язань і підтримує існуючі економічні відносини.

Адаптація до нових умов. Хоча континуїтет передбачає стабільність, важливо також мати здатність адаптуватися до нових міжнародних умов, таких як зміни в світовій економіці, нові міжнародні угоди або санкції. Це означає, що країна повинна вміти знаходити нові можливості для підтримання своїх зовнішньоекономічних зв'язків навіть у складних умовах.

Довіра міжнародних партнерів. Континуїтет зовнішньоекономічних зв'язків сприяє зміцненню довіри з боку міжнародних партнерів, що є важливим фактором для залучення іноземних інвестицій та підтримання торговельних відносин. Коли партнери впевнені в стабільності економічних відносин з країною, вони з більшою ймовірністю інвестують в неї та розвивають співробітництво.

Континуїтету характеризує економічна стабільність, захист національних інтересів і позитивний імідж країни. Послідовна зовнішньоекономічна політика допомагає уникнути різких коливань у торгівлі та інвестиціях, що сприяє загальній економічній стабільності. Континуїтет забезпечує захист довгострокових

національних економічних інтересів навіть у мінливих умовах, а стабільні зовнішньоекономічні зв'язки зміцнюють міжнародний імідж країни як надійного партнера, що може відкривати нові можливості для співпраці. Тобто, континуїтет зовнішньоекономічних зв'язків є ключовим фактором, який забезпечує стабільний розвиток економіки країни у взаємодії з іншими державами. Це поняття підкреслює важливість стабільності, передбачуваності та послідовності у зовнішньоекономічній політиці, що дозволяє країні ефективно реалізовувати свої національні інтереси на міжнародній арені.

Важливою базовою економічною категорією, що становить основу економічної політики у формуванні міжнародних економічних відносин є міжнародна конкуренція та кооперація. Міжнародна конкуренція — це процес економічного суперництва між країнами, підприємствами або іншими економічними суб'єктами на глобальному ринку. Основна мета конкуренції — забезпечити найкращі умови для розвитку власної економіки шляхом зростання частки на ринку, підвищення якості продукції, зниження витрат виробництва та підвищення ефективності використання ресурсів. Основні характеристики міжнародної конкуренції охоплюють глобальний ринок, інновації та технології, цінову конкуренцію, різноманітність продукції та стандарти якості. Конкуренція виходить за межі національних кордонів, охоплюючи весь світовий ринок[3]. Це означає, що компанії з різних країн змагаються за клієнтів по всьому світу. Конкуренція стимулює інновації, оскільки компанії намагаються знайти нові способи задовольнити потреби споживачів, підвищити продуктивність і знизити витрати. Технологічний прогрес є ключовим фактором успіху в міжнародній конкуренції. Компанії намагаються запропонувати споживачам найвигідніші ціни. Для цього вони оптимізують виробничі процеси, шукають дешевші джерела сировини та знижують витрати на виробництво. Конкуренція призводить до збільшення асортименту продукції, що пропонується на ринку, оскільки компанії намагаються задовольнити різноманітні потреби споживачів. Для того щоб вижити в умовах конкуренції, компанії змушені дотримуватись високих

стандартів якості продукції та послуг. Це підвищує загальний рівень якості товарів і послуг на світовому ринку. Наведені характеристики міжнародної конкуренції свідчать про існування певних викликів і загроз. Різні країни мають різні умови для ведення бізнесу, включаючи рівень розвитку інфраструктури, доступність ресурсів, рівень податкового навантаження, законодавство, що може створювати нерівні умови конкуренції. Деякі країни вдаються до протекціоністських заходів, таких як тарифи, квоти або субсидії для захисту своїх виробників від іноземної конкуренції.: Глобалізація сприяє збільшенню конкуренції, оскільки компанії отримують доступ до нових ринків, але це також створює нові виклики, такі як необхідність адаптації до різних культурних, правових і економічних умов.

Наступною базовою економічною категорією є міжнародна конкуренція і кооперація. Міжнародна кооперація — це процес спільної роботи та співпраці між країнами, компаніями або іншими економічними суб'єктами з метою досягнення спільних економічних, соціальних або політичних цілей. Кооперація може включати торгівлю, інвестиції, науково-дослідні проекти, екологічні ініціативи тощо. Основні форми міжнародної кооперації полягають у різного виду торговельних угодах та кооперації. Країни укладають двосторонні або багатосторонні угоди для полегшення торгівлі між ними, зниження тарифів, усунення торговельних бар'єрів і створення сприятливих умов для економічної діяльності. Компанії з різних країн можуть створювати спільні підприємства для розвитку нових ринків, спільних досліджень або виробництва. Це дозволяє їм об'єднувати ресурси та ризики. Країни та компанії співпрацюють у галузі наукових досліджень і розробок, обмінюючись знаннями та технологіями для підвищення свого технологічного рівня. Прямі іноземні інвестиції є формою кооперації, коли компанії вкладають кошти в інші країни для розвитку виробництва, створення робочих місць і передачі технологій. Країни співпрацюють у питаннях охорони навколишнього середовища, боротьби зі зміною клімату та збереження природних ресурсів.

Як будь-яке підприємництво міжнародна кооперація має певні переваги і разом з цим виклики. Кооперація дозволяє країнам і компаніям обмінюватися знаннями, технологіями та досвідом, що сприяє швидшому економічному зростанню та розвитку. Співпраця між країнами дозволяє більш ефективно використовувати природні, фінансові та людські ресурси, знижуючи витрати та підвищуючи продуктивність. Кооперація сприяє зміцненню міжнародної стабільності та безпеки, оскільки країни стають більш взаємозалежними і мають спільні інтереси в мирному вирішенні конфліктів. Кооперація сприяє зростанню економіки, збільшенню обсягів торгівлі та інвестицій, створенню робочих місць і підвищенню добробуту населення.

До викликів міжнародної кооперації слід віднести, у першу чергу, культурні та мовні бар'єри, розбіжності в економічних інтересах і ризики незалежності. Кооперація між країнами з різними культурними традиціями та мовами може бути складною, оскільки необхідно враховувати відмінності в менталітеті та спілкуванні. Країни або компанії можуть мати різні економічні інтереси, що може ускладнити досягнення взаємовигідних угод. Занадто тісна кооперація з однією країною або компанією може призвести до економічної залежності, що може створити ризики для національної безпеки.

Конкуренція та кооперація на міжнародному рівні часто співіснують і взаємодоповнюють одна одну. Наприклад, компанії можуть співпрацювати в одних галузях, таких як наукові дослідження, але залишатися конкурентами на ринку збуту. Водночас, країни можуть конкурувати за інвестиції або ринки збуту, але співпрацювати в питаннях глобальної безпеки або екології.

Оцінюючи об'єктивно міжнародну конкуренцію та кооперацію можна зробити висновок, що вони є двома основними рушійними силами глобальної економіки. Конкуренція стимулює економічний розвиток, підвищення ефективності та інновації, тоді як кооперація сприяє спільному вирішенню глобальних проблем, зміцненню економічних зв'язків та підвищенню добробуту країн. Разом вони формують складну, але взаємозалежну структуру міжнародних економічних відносин, яка визначає розвиток світової економіки в цілому.

Наступною базовою економічною категорією, що становить основу економічної політики у формуванні міжнародних економічних відносин слід назвати єдність господарського простору українських етнічних земель[4]. Це концепція, яка відображає інтеграцію та економічну взаємодію регіонів, де проживає український етнос, з метою створення єдиного економічного простору. Цей простір передбачає спільний ринок, єдині економічні політики та гармонізовані закони, що дозволяють забезпечити економічний розвиток та підвищення добробуту населення на всій території українських етнічних земель.

Назвемо основні аспекти єдності господарського простору українських етнічних земель.

Історико-географічні передумови. Українські етнічні землі мають спільну історію, культуру та мову, що об'єднує їх у єдиний національний простір. Впродовж століть ці землі перебували під владою різних держав, але зберігали свою національну ідентичність і прагнення до економічної єдності.

Географічні особливості. Українські етнічні землі охоплюють території з різними природними ресурсами, кліматичними умовами та економічними можливостями. Це створює передумови для спеціалізації регіонів у різних галузях економіки та взаємодоповнюваності в рамках єдиного господарського простору.

Економічна інтеграція. Єдність господарського простору передбачає створення єдиного ринку товарів, послуг, капіталу та робочої сили на всій території українських етнічних земель. Це дозволяє забезпечити вільний рух ресурсів та збільшити ефективність їх використання.

Інфраструктурна інтеграція. Важливим аспектом єдності господарського простору є розвиток транспортної, енергетичної та комунікаційної інфраструктури, яка пов'язує всі регіони в єдину економічну систему. Це сприяє зміцненню внутрішніх економічних зв'язків і знижує витрати на перевезення та обмін ресурсами.

Гармонізація законодавства. Єдність господарського простору вимагає гармонізації економічного законодавства, включаючи податкову, митну,

торговельну політику та регулювання ринку праці. Це забезпечує однакові умови для ведення бізнесу на всій території та сприяє залученню інвестицій. *Економічна спеціалізація регіонів.* В межах єдиного господарського простору можливий розвиток регіональної спеціалізації, де одні регіони зосереджуються на сільському господарстві, а інші — на промисловому виробництві або видобутку природних ресурсів. Це сприяє більш ефективному використанню ресурсів та підвищенню продуктивності економіки. Спеціалізація регіонів створює передумови для розвитку внутрішньої кооперації між регіонами, що дозволяє оптимізувати виробничі процеси, знизити витрати та підвищити якість продукції.

Культурна та соціальна єдність. Спільна культурна ідентичність українського етносу сприяє зміцненню соціальних зв'язків між регіонами, що є важливим фактором для розвитку єдиного господарського простору. Єдиний господарський простір сприяє підвищенню соціальної мобільності населення, забезпечуючи рівні можливості для працевлаштування та доступу до соціальних послуг на всій території українських етнічних земель.

Економічна політика у формуванні міжнародних економічних відносин в значній мірі залежить від *політичних та національних аспектів*. Єдність господарського простору є ключовим елементом для збереження та зміцнення державної єдності. Економічна інтеграція сприяє гармонізації регіональних інтересів з національними цілями. Єдність господарського простору підвищує рівень національної безпеки, оскільки забезпечує стійкість економіки до зовнішніх загроз та внутрішніх викликів.

Один із основних викликів для створення єдиного господарського простору полягає в економічних диспропорціях між регіонами[4-5]. Вирівнювання економічного розвитку потребує інвестицій у менш розвинені регіони та підтримку їхньої інфраструктури. У деяких випадках можуть виникати конфлікти між національними та регіональними інтересами, особливо в питаннях розподілу ресурсів та економічної політики. Важливо забезпечити баланс між цими інтересами для збереження єдності господарського простору.

Зовнішньоекономічні виклики, такі як глобальні кризи, санкції або зміни у міжнародній торгівлі, можуть вплинути на єдність господарського простору. Важливо мати стратегії для адаптації до цих змін та захисту національних інтересів. Єдність господарського простору українських етнічних земель є важливим аспектом розвитку національної економіки та зміцнення державної єдності. Вона сприяє ефективному використанню природних та людських ресурсів, підвищенню рівня життя населення та забезпеченню національної безпеки. Створення та підтримка такого простору вимагає гармонізації економічної політики, розвитку інфраструктури та збереження культурної та соціальної єдності.

Значний вплив на економічну політику у формуванні міжнародних економічних відносин здійснює *структура економіки та експорту/імпорту*. Структура економіки — це взаємозв'язок різних секторів і галузей у національній економіці, які взаємодіють для створення доданої вартості, забезпечення робочих місць і виробництва товарів та послуг. Структура економіки визначає, як розподіляються ресурси між різними секторами, а також які види економічної діяльності домінують у країні. Експорт та імпорт є ключовими компонентами зовнішньоекономічної діяльності країни і відображають міжнародний обмін товарами та послугами. Структура економіки складається з різних секторів, які можна класифікувати за різними критеріями.

Первинний сектор включає видобуток природних ресурсів, таких як сільське господарство, лісове господарство, рибальство, видобуток корисних копалин. Цей сектор забезпечує сировину для інших секторів економіки і є основою для виробництва багатьох товарів. Країни з великою кількістю природних ресурсів можуть мати значний первинний сектор, наприклад, аграрні або видобувні економіки.

Вторинний сектор включає обробну промисловість, будівництво, виробництво товарів та енергії. Тут відбувається перетворення сировини з первинного сектору на готову продукцію або напівфабрикати. Цей сектор включає важку промисловість (металургія, машинобудування) та легку промисловість (харчова, текстильна).

Третинний сектор включає послуги, такі як торгівля, транспорт, фінанси, освіта, охорона здоров'я, туризм, інформаційні технології. Цей сектор значною мірою забезпечує економіку послугами, які не пов'язані з виробництвом матеріальних благ. У багатьох розвинених країнах третинний сектор домінує в економіці.

Четвертинний сектор охоплює діяльність, пов'язану з науковими дослідженнями, технологіями, інформаційними послугами та інноваціями. Сектор відомий як "економіка знань", де головними активами є інформація, знання та високі технології.

П'ятинний сектор охоплює управлінську діяльність, високорівневі управлінські послуги, стратегічне планування, консультації. Тут зосереджені рішення, які впливають на макроекономічні показники та управління великими корпораціями та державними організаціями.

До характерних змін у структурі економіки, у першу чергу, відноситься *Індустріалізація*, яка зазвичай призводить до зменшення частки первинного сектору та зростання вторинного; *постіндустріалізація*, внаслідок якої відбувається зростання частки третинного і четвертинного секторів та *глобалізація*, яка може змінювати структуру економіки, коли країни спеціалізуються на виробництві певних товарів або послуг для світового ринку.

Наступними базовими економічними категоріями, що становлять основу економічної політики у формуванні міжнародних економічних відносин є *експорт та імпорт*. *Експорт* — це продаж товарів та послуг за кордон. *Імпорт* — це закупівля товарів та послуг з-за кордону. Разом вони формують зовнішньоторговельний баланс, який показує різницю між вартістю експорту та імпорту.

Основні характеристики експорту та імпорту. Структура експорту включає основні товари та послуги, які країна продає на міжнародних ринках. Експортні товари можуть належати до різних секторів економіки, наприклад, сировинні товари (нафта, зерно), промислові товари (машини, автомобілі),

високотехнологічні товари (електроніка, програмне забезпечення). Структура експорту залежить від природних ресурсів, рівня розвитку промисловості та технологій у країні. *Структура імпорту* включає товари та послуги, які країна закупає за кордоном для споживання або виробництва. До імпорту можуть входити сировина, промислові товари, технології, обладнання, споживчі товари. Структура імпорту відображає потреби внутрішнього ринку та можливості національного виробництва.

В числі основних факторів, що впливають на структуру експорту та імпорту, відносяться природні ресурси, рівень технологічного розвитку, економічна політика та глобальні ринки. Країни, багаті на природні ресурси, часто експортують сировину або напівфабрикати і імпортують промислову продукцію. Країни з високим рівнем розвитку технологій експортують високотехнологічні товари та імпортують сировину або споживчі товари. Політика держави, зокрема митна, податкова та регуляторна, впливає на структуру експорту та імпорту. Попит і пропозиція на міжнародних ринках впливають на обсяги та структуру торгівлі.

Позитивний зовнішньоторговельний баланс (профіцит) виникає коли експорт перевищує імпорт. Це свідчить про сильну конкурентоспроможність на міжнародних ринках. Негативний баланс (дефіцит) виникає, коли імпорт перевищує експорт. Це може вказувати на залежність від зовнішніх поставок або слабкість національного виробництва.

Зазвичай країни укладають двосторонні та багатосторонні торговельні угоди для сприяння торгівлі, зниження тарифів і усунення торгових бар'єрів. Наприклад, Європейський Союз або Північноамериканська зона вільної торгівлі (NAFTA), що сприяють інтеграції економік країн-учасниць. Світова організація торгівлі (СОТ) регулює міжнародну торгівлю та сприяє зниженню торговельних бар'єрів.

Структура економіки визначає основні напрями розвитку країни, розподіл ресурсів і ролі різних секторів у створенні доданої вартості. Експорт та імпорт є ключовими складовими зовнішньоекономічної діяльності, що впливають на

економічний розвиток, створення робочих місць і баланс зовнішньоторговельних відносин. Розуміння структури економіки та експортно-імпортних операцій є важливим для розробки ефективної економічної політики, яка сприяє зростанню національної економіки і зміцненню її позицій на світовому ринку.

Національні господарства в умовах економічної глобалізації: детальний огляд
Національні господарства — це економічні системи окремих країн, які включають виробництво, розподіл, обмін і споживання товарів та послуг. Вони визначають рівень економічного розвитку, забезпеченість ресурсами, рівень зайнятості та добробут населення. В умовах економічної глобалізації національні господарства зазнають значних змін і викликів, які вимагають адаптації та розвитку нових стратегій.

Роль держави щодо визначення місця України у сучасному економічному обміні в умовах глобалізації зводиться до формування економічної політики та інституційного середовища, розвитку освіти і науки і забезпечення інфраструктури [6-7]. Держава повинна розробляти та впроваджувати економічні політики, які сприяють розвитку національного господарства, забезпечують стабільність та конкурентоспроможність на міжнародному рівні. Важливо забезпечити належне інституційне середовище, яке включає захист прав власності, ефективну судову систему, прозорість та підзвітність органів влади. Інвестиції у розвиток освіти та науки є ключовими для підвищення технологічного рівня та конкурентоспроможності національного господарства.

Розвиток сучасної інфраструктури (транспортної, енергетичної, цифрової) є важливою передумовою для інтеграції у глобальну економіку.

Тому важливе значення у визначенні місця України у сучасному економічному обміні надається поліморфності міжнародних економічних відносин. Поліморфність міжнародних економічних відносин означає різноманітність і багатоаспектність економічних взаємодій між державами, регіонами та міжнародними організаціями. Це поняття відображає складність, багатовимірність і динамічність міжнародних економічних зв'язків, що включають різні форми

економічної діяльності, такі як торгівля, інвестиції, фінансові операції, кооперація у виробництві, а також науково-технічне співробітництво. Основні аспекти поліморфності міжнародних економічних відносин зводяться до наступного.

1. *Форми міжнародних економічних відносин.* Міжнародні економічні відносини проявляються в різних формах, кожна з яких має свої особливості та механізми реалізації.

Міжнародна торгівля. Обмін товарами і послугами між країнами, що включає експорт та імпорт. Це одна з найстаріших і найбільш розвинених форм міжнародних економічних відносин.

Міжнародні інвестиції. Вкладення капіталу однієї країни в економіку іншої. Це можуть бути прямі інвестиції (створення або придбання підприємств) або портфельні інвестиції (купівля акцій, облігацій та інших фінансових активів).

Міжнародний кредит. Надача і отримання фінансових ресурсів між країнами у формі позик, кредитів або емісії цінних паперів на міжнародних ринках.

5. *Науково-технічне співробітництво.* Обмін технологіями, знаннями, науково-дослідними розробками між країнами, що сприяє розвитку інновацій та підвищенню продуктивності економіки.

Транснаціональні корпорації (ТНК). Компанії, які здійснюють виробничу та комерційну діяльність у кількох країнах одночасно. Вони є важливими учасниками міжнародних економічних відносин, оскільки об'єднують виробничі

Міжнародна економічна кооперація. Співпраця між країнами у різних галузях економіки для досягнення спільних цілей, наприклад, у сфері енергетики, транспорту, охорони навколишнього середовища.

2. *Рівні міжнародних економічних відносин.* Міжнародні економічні відносини можуть відбуватися на різних рівнях. Розглянемо сутність цих рівнів.

Білатеральні відносини. Економічна взаємодія між двома країнами, що регулюється двосторонніми угодами і домовленостями.

Мультилатеральні відносини. Економічні зв'язки між кількома країнами, що координуються через міжнародні організації або багатосторонні угоди, такі як

СОТ (Світова організація торгівлі), МВФ (Міжнародний валютний фонд), ОЕСР (Організація економічного співробітництва та розвитку).

Регіональні економічні об'єднання. Інтеграційні процеси між країнами одного регіону, спрямовані на створення спільного ринку, митного союзу або економічного простору. Прикладами є Європейський Союз (ЄС), Північноамериканська зона вільної торгівлі (NAFTA), Асоціація держав Південно-Східної Азії (ASEAN).

Глобальні економічні процеси. Загальносвітові тенденції та процеси, які охоплюють всю світову економіку і впливають на міжнародні економічні відносини. Це, наприклад, глобалізація, зміни в світовій торговій системі, енергетичні кризи.

Для економічних міжнародних економічних відносин характерні динамічність і мінливість [8]. Поліморфність міжнародних економічних відносин також відображає їх динамічний характер. Вони постійно змінюються під впливом різних факторів, таких як:

-економічні цикли - коливання світової економіки, включаючи періоди зростання та рецесії, впливають на міжнародну торгівлю, інвестиції та інші форми економічної співпраці;

-технологічні зміни - розвиток нових технологій, таких як цифрові платформи, блокчейн, штучний інтелект, змінює структуру та характер міжнародних економічних відносин;

-політичні фактори - політична стабільність, зміна урядів, геополітичні конфлікти можуть впливати на економічні відносини між країнами, змінюючи їх напрямок та інтенсивність;

-правові та інституційні зміни - міжнародне законодавство та правила, наприклад, регулювання СОТ або міжнародні торговельні санкції, визначають рамки, в яких відбуваються економічні відносини;

-соціальні та культурні фактори - зміни у споживчих вподобаннях, демографічні зрушення та культурні особливості можуть впливати на попит на товари та послуги на міжнародних ринках.

Взаємодія різних форм міжнародних економічних відносин означає не тільки різноманітність форм міжнародних економічних відносин, але й їхню взаємозалежність і характеризується так званою поліморфністю. Прикладом можуть бути торгівля та інвестиції, фінансові ринки та міжнародний кредит, технологічний обмін та виробнича кооперація. Розширення міжнародної торгівлі часто супроводжується зростанням інвестицій, оскільки компанії прагнуть закріпитися на нових ринках через прямі іноземні інвестиції. Розвиток міжнародних фінансових ринків полегшує доступ до кредитних ресурсів, що підтримує інвестиції та економічне зростання. Спільна розробка нових технологій сприяє розвитку виробничої кооперації, коли компанії з різних країн об'єднують свої зусилля для створення конкурентоспроможної продукції.

Хоча поліморфність міжнародних економічних відносин створює численні можливості для економічного розвитку, вона також ставить перед країнами певні виклики, а саме:

-необхідність адаптації: країни повинні бути гнучкими та здатними швидко адаптуватися до змін у глобальній економіці, що вимагає ефективної економічної політики та реформ;

-ризик нестійкості: взаємозалежність між країнами може призводити до поширення економічних криз та інших шоків з однієї країни на інші, як це було під час глобальної фінансової кризи 2008 року;

-інституційні виклики: зміна міжнародних правил і регуляцій вимагає від країн активної участі в міжнародних організаціях та узгодження своїх інтересів з інтересами інших держав;

-соціально-економічна нерівність: глобалізація і поліморфність міжнародних відносин можуть призводити до зростання нерівності як між країнами, так і всередині окремих держав, що вимагає відповідних заходів соціальної політики.

Національні господарства в умовах економічної глобалізації стикаються з численними викликами, але також мають можливості для розвитку. Глобалізація надає доступ до нових ринків, технологій та інвестицій, але вимагає від країн

адаптації, підвищення конкурентоспроможності та забезпечення економічної безпеки. Держави повинні активно працювати над стратегіями, які дозволяють національним господарствам успішно інтегруватися в глобальну економіку, зберігаючи при цьому економічний суверенітет та забезпечуючи стійкий розвиток.

Висновки.

1.Проведений в роботі аналіз показав, що теоретичні засади визначення місця України у сучасному міжнародному економічному обміні включають різні підходи та концепції, що відображають складність та багатогранність цього процесу. Враховуючи потенціал України в різних галузях, стратегічне географічне положення та інституційні можливості, країна має значний потенціал для зміцнення своїх позицій у глобальній економіці. Однак реалізація цього потенціалу вимагає комплексного підходу та співпраці на рівні держави, бізнесу та міжнародних партнерів. Об'єднання зусиль держави, бізнесу та міжнародних партнерів є ключовим фактором для досягнення сталого економічного зростання та зміцнення позицій України на світовому ринку. Це вимагає координації та співпраці на всіх рівнях, починаючи від створення сприятливого інвестиційного клімату та розвитку інфраструктури, до впровадження інновацій та технологій, а також активної участі у міжнародній торгівлі та науково-технічній співпраці. Лише спільними зусиллями можна забезпечити стабільний розвиток економіки та підвищити конкурентоспроможність України на глобальному рівні.

2.Детермінанти зовнішньоекономічних зв'язків українського господарства є багатогранними і включають економічні, геополітичні, етнічні, історичні, культурні, інституційні та просторово-ресурсні аспекти. Кожен із цих факторів впливає на формування зовнішньоекономічної політики та визначає міжнародні позиції України. Взаємодія цих детермінант формує стратегію країни на міжнародній арені, впливаючи на її економічне зростання, розвиток та інтеграцію у світову економічну систему.

3.Формування та реалізація міжнародних економічних відносин є складним процесом, що вимагає розуміння основних економічних категорій, які слугують фундаментом для розробки економічної політики. Ці категорії включають такі поняття, як товар, вартість, ринок, попит і пропозиція, капітал, праця, доходи, інвестиції, ціни, конкуренція та економічне зростання. Кожна з цих категорій відіграє важливу роль у формуванні міжнародної економічної політики та впливає на розвиток економічних відносин між країнами.

4.Базові економічні категорії є фундаментом для формування міжнародної економічної політики. Розуміння і правильне використання цих категорій дозволяє країнам ефективно інтегруватися в світову економіку, підтримувати економічне зростання, зміцнювати свої міжнародні позиції та забезпечувати добробут населення. Економічна політика, заснована на аналізі цих категорій, сприяє розвитку міжнародних економічних відносин і досягненню стратегічних економічних цілей країни.

Список використаних літературних джерел.

- 1.Історичні детермінанти включення України в систему міжнародних економічних відносин : монографія / В.В. Небрат, Н.О. Горін та ін. ; за ред. д.е.н. В.В. Небрат ; НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозув. НАН України». – К., 2021. – 528 с.: табл., рис
- 2.Небрат В.В. Міжнародні зв'язки господарства українських земель як об'єкт історико-економічного дослідження. Історія народного господарства та економічної думки України. 2019. Вип. 52. С. 35–36. [Електронний ресурс] Режим доступу: URL: <https://doi.org/10.15407/ingedu2019.52.031/>
- 3.Небрат В.В. Інституційний аспект дослідження економічної історії. Економічна теорія. 2016. № 4. С. 32–42. [Електронний ресурс] Режим доступу: URL: <http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecte.2016.4.8/>
- 4.Аджемоглу Д., Робінсон Дж. Чому нації занепадають. Походження влади, багатства та бідності / пер. з англ. О. Дем'янчука. Київ: Наш формат, 2016. 440 с.
5. Небрат В.В. Розвиток підприємництва в Україні: історичні детермінанти та перспективи. Економіка та прогнозування. № 3. 2017. С. 140–156. [Електронний ресурс] Режим доступу: URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/econprog_2017_3_12
6. Геєць В.М. Новий прагматизм – інструмент досягнення кращого майбутнього. Економічна теорія. 2017. № 1. С. 5–24. [Електронний ресурс] Режим доступу: URL: <https://doi.org/10.15407/etet2017.01.005>.
7. Лисенко Ю.Г., Далевська Н.М. Логіко-методологічні засади розвитку міжнародної політичної економії. Економічна теорія. 2019. № 2. С. 102. [Електронний ресурс] Режим доступу: http://etet.org.ua/docs/ET_19_2_99_uk.pdf
- 8.Модернізація Світової організації торгівлі під впливом глобальних викликів : аналіт. доп. / [І. Веремій, Н. Гавриленко, І. Ус, Г. Широкий] ; за заг. ред. М. Паламарчука, Р. Юлдашева. – Наук.

REFERENCIS:

1. Istorychni determinanty vkluchennia Ukrainy v systemu mizhnarodnykh ekonomichnykh vidnosyn : monohrafiia / V.V. Nebrat, N.O. Horin ta in. ; za red. d.e.n. V.V. Nebrat ; NAN Ukrainy, DU «In-ekon. ta prohnozuv. NAN Ukrainy». – K., 2021. – 528 s.: tabl., rys
2. Nebrat V.V. Mizhnarodni zviazky hospodarstva ukrainskykh zemel yak ob'ekt istoryko-ekonomichnoho doslidzhennia. Istorii narodnoho hospodarstva ta ekonomichnoi dumky Ukrainy. 2019. Vyp. 52. S. 35–36. [Elektronnyi resurs] Rezhym dostupu: URL: <https://doi.org/10.15407/ingedu2019.52.031/>
3. Nebrat V.V. Instytutsiinyi aspekt doslidzhennia ekonomichnoi istorii. Ekonomichna teoriia. 2016. № 4. S. 32–42. [Elektronnyi resurs] Rezhym dostupu: URL: <http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecte.2016.4.8/>
4. Adzhemoglu D., Robinson Dzh. Chomu natsii zanepadaiut. Pokhodzhennia vlady, bahatstva ta bidnosti / per. z anhl. O. Dem'ianchuka. Kyiv: Nash format, 2016. 440 s.
5. Nebrat V.V. Rozvytok pidpriemnytstva v Ukraini: istorychni determinanty ta pers-pektyvy. Ekonomika ta prohnozuvannia. № 3. 2017. S. 140–156. [Elektronnyi resurs] Rezhym dostupu: URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/econprog_2017_3_12
6. Heiets V.M. Novyi prahmatyzm – instrument dosiahnennia krashchoho maibutnoho. Ekonomichna teoriia. 2017. № 1. S. 5–24. [Elektronnyi resurs] Rezhym dostupu: URL: <https://doi.org/10.15407/etet2017.01.005>.
7. Lysenko Yu.H., Dalevska N.M. Lohiko-metodolohichni zasady rozvytku mizhnarodnoi politychnoi ekonomii. Ekonomichna teoriia. 2019. № 2. S. 102. [Elektronnyi resurs] Rezhym dostupu: http://etet.org.ua/docs/ET_19_2_99_uk.pdf
8. Modernizatsiia Svitovoi orhanizatsii torhivli pid vplyvom hlobalnykh vyklykiv : analit. dop. / [I. Veremii, N. Havrylenko, I. Us, H. Shyrokyi] ; za zah. red. M. Palamarchuka, R. Yuldasheva. – Nauk. elektron. vyd. – Kyiv : NISD, 2022. – 51 s. – [Elektronnyi resurs] Rezhym dostupu: URL: <https://doi.org/10.53679/NISS-analytrep.2022.14>

Надійшла до редакції 07.05.2024р.